

L. B. V. D. T. O. M.

DISQVISITIO PHILOLOGICA
TA

ENONTA,

Luc. XI. 41.

Leviter Expendens :

Quam

*Cum consensu Ampl. ad Auram Facult.
Phil.*

Sub PRÆSIDIO

ISAACI BÖCKLUND

Haftenus L. L. Orientalium, jam a
Theol. Prof. Ordinarii;

*Pro solitis in Philosophia honoribus,
Eruditorum censura placide sistit*

HENRICUS L. BRUNNERUS,
WIBURGENSIS,

Die D. V. XXI. Junii Anno.
MDCCXXXV.

Loco horisque consuetis.

ABOÆ, Exc. Joh. Kiämpe, R. Ac. Typ.

Viro Generoso Nobilissimoque,

**Dn. BARTH. PHILPPPIO
SCHULTE,**

Centurioni Legionis pedestris ad No-
vam arcem & Savolaxiam maxime
 strenuo, Avunculi loco ætatem
 colendo.

*S*iquidem mos ille, viris l. in eminentia
 suis, factus dicare literarios, tan-
 multumque anxius hæsiti, utrum & qui-
 & pondere rerum destitutas, inscriberem
 tellexi, me tanto minus effugere posse
 ti, si beneficiorum in me collatorum adeo
 vollem, quorum exstantiora sunt documen-
 quum & verissimum sit juxta hoc, non
 rum esse, ex Nominibus Vestris, tiroci-
 accipite, Vir Generose & Patrone Amplis-
 mine, pietatis & reverentiæ meæ testan-
 tione offerre debui. E-

Nominum Vestro-
 Cultor hu-
 Henricus Laur.

Viro Consultissimo Amplissimoque,

**Dn. SAMUELI
FORSEEN,**

Provinciarum, Aboënsis, Biörne-
burgensis, & Alandicæ Secretario
Adcuratissimo, Solertissimo, Patro-
no & Nutritio ultra biennium ut
propensissimo, ita reverentia qua par-
est nunquam non suspiciendo.

*positis, l. variarum rerum scientia conspi-
tum non ab omnibus est probatus; non die-
bus, hæc meas, quanquam omni nitore
pagellas. Nam aqua pensans lance in-
censuram hominis turpissimi, h. e. ingra-
immemor essem, ut publice ea prædicare
ta, quam ut silentio præteriri queant;
parum splendoris & patrocini aucupatu-
nium tenue. Ignoscite itaque, rogo, &
sime, munus, quod duplici, ut ajunt, no-
de causa, cum omnis felicitatis adpreca-
go atatem permanebo*

rum Amplissimorum

millimus

Brunnerus.

Viro admodum Reverendo atq; Praclariss.
Mag. JOHANNI NORGREEN,
Pastori in Sandasalmi longe meritis-
simo, & adjacentis districtus Præpo-
sito gravissimo, dignissimo.

Plurimum Reverendo & Clarissimo Viro,
Dn. ANRÆÆ NORGREEN,
Pastori Ecclesiæ, quæ DEO in Ilo-
manth Careliæ colligitur, fidelissimo.

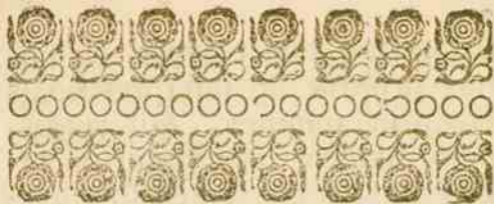
Perquam Reverendo Viro & Eruditissimo
Dn. Diacono Legionis Pedestris Savolaxie
vigilantissimo,

AND. NORGREEN.

Omnibus, ut vinculo affinitatis ne-
cessitatisque junctis; ita Fautoribus
suis benignissimis, certissimis, ho-
norandis,

*S*cratiora hec studia, cum votis calie-
dissimis, dat, dicat dedicatque

Auctor & Respondens.

§. I.

Ancipites diu multumque tenuit eruditos, tam veteres, quam recentiores, modus interpretandi historias, phrasas & voces in Codice sacro Græco comprehensas. Qui hebraïsmum in eo regnare statuerunt, existimarunt textum Græcum singulari quasi summi Numinis consilio, ex veteri sermone hebraico esse effigiatum, adeoque ad eundem ita compositum, ut tota dictionis indoles ab illo dicendi genere, quod in profanis occurrit, tantum absit, ut nullo pacto in censum ejusmodi

A

scri-

scriptorum venire queat, sed potius propriæ sit interpretationis etiam in minimis. Alii rursus, usum quidem hebraismorum admiserunt; simul tamen stilum sacrum cum loquendi ratione Demosthenis, Xenophontis & aliorum scriptorum, non solum a deo amice conspirare contenderunt, ut, si Demosthenes, Xenophon & ceteri rem eandem, eadem perspicuitate proponere voluissent, hebraismos vix aut difficulter evitare potuissent. Quamobrem & juxta monuerunt, bonum interpretem Sacræ Scripturæ, in explanandis illustrandisque historiis, phrasibus, vocibusque, quæ obscuritate aliqua involutæ, difficultatibusque obstructæ sunt, nonnunquam ex monumentis gentium lucem oportere lucrari suam. Hanc sententiam, quamquam paulo duri-

or esse videatur, tanto minus amplecti dubitamus, quanto est evidentius demonstratu, plurima inveniri loca in sacris pandectis, quibus Xenophon potissimum fructuose ancillari deprehenditur. Et inter illa, sufficiat nobis vel unicum indicasse locum, quem adeo torfisse ingenia Philologorum novimus, ut difficillimum sit perspectu in tanta tamque mira sententiarum varietate, quæ illarum sit verissima. Leguntur n. emphatica verba Lucæ XI. 41. *πλὴν τὰ ἐνόητα ὁπίε ἐλεημοσύνη. καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ οὐκ εἰσι.* Hæc ipsa verba loco speciminis academici B. C. D. nobis exponenda & pro viribus illustranda elegimus. Tuam interea L. B. obnixè rogamus humanitatem & favorem, velis pias hæc nostras meditationes, levi quamquam fatemur elaboratas brachio, pro innocu-

is adspicere, & æqui bonique
consulere.

§. II.

ORdo svaderet tractationis, ut
varia variorum præmittere-
mus sententiarum divortia: sed
opus illud majoris cum esset la-
boris & molis, quam artis & u-
tilitatis; igitur pauciora tantum
attingamus, potioraque enume-
remus. De sensu ergo loci al-
legati dissentientes, generatim
ita distingui videntur, ut pluri-
mi heic ipsius Christi, nonnul-
li vero Pharisæorum doctrinam
proponi dicant. Qui hoc statu-
unt, in duplici deprehenduntur
differentia. Quidam enim pu-
tant directe a Iesu citari dogma
Pharisæorum, sed tamen cum dis-
plicentia ac reprehensione, ac
si sensus esset: *Ea quæ apud vos ex-
stant & obtinent, sunt, date elee-
mosynas, atque omnia vobis sunt mun-
de.*

¶1. Verum sic abrupte nimis a superioribus ad eam sententiam fieret transitus, de quo lector ne divinare quidem poterit. Præterea nullo probatur exemplo, vocabulum ἐὸν/λα eum admittere sensum, qui hic fingitur. Nonnulli verò ironice prolatum hoc dogma Phariseorum ajunt, hoc modo: *Date sane eleemosynam, & cuncta*, pro opinione vestra, *erunt pura*. Sed & hanc orationis conversionem eadem premit difficultas obscuritatis, & inepta cum præcedentibus connexio: ut nihil moneam, quam inconueniens & indigna sit Christo ironia ejusmodi & irrisio, maxime quæ nulla correctione sequente mitigetur.

§. III.

Reliqui autem in eo consentiunt, quod ipsius Servatoris mentem in subjecto hoc loco sibi statuant; verum quod ad disti-

stia-

stinctum vocabuli $\lambda\acute{\alpha}$ ἐνόντα sensum
 attinet, in diversa abeunt. Mul-
 ti militarunt pro sententia, tan-
 tum esse in eleemosynas largien-
 dum, quantum maxime facultates
 nostræ legitime acquisitæ &
 possessæ permittunt: inducti po-
 tissimum eo, quod quum $\lambda\acute{\alpha}$ ἐ-
 νόστα ejusdem originis esse con-
 stet ac imperson, *ἐνέσι licet*, etiam
 $\lambda\acute{\alpha}$ ἐνόστα idem significare videan-
 tur, atque *ἐκ τῶν ἐνόστων quæ fa-
 cere licet, quæ in nostra potestate
 sunt, h. e. pro parte virili, quan-
 tum fieri potest.* Sed quanquam
 indubitata auctoritate scriptorum
 Græcorum constat, phrasin *ἐκ τῶν
 ἐνόστων* hac significatione valere;
 inde tamen non licet de simpli-
 ci $\lambda\acute{\alpha}$ ἐνόστα mox idem conclude-
 re. Nam, quemadmodum Ro-
 mani pro vocabulo *extemplo* i. e.
statim, nunquam simplex nomen
templum eodem sensu ponunt; i-
 ta $\lambda\acute{\alpha}$ ἐνόστα invicem pro *ἐκ τῶν
 ἐνόστων*

ἰσχύωνται accipi, tamdiu pernega-
 mus, donec exemplo a scriptori-
 bus classicis Græcis liquido de-
 monstratum fuerit. Deinde quod
 majus est, repugnat illud ipsum
 partim ἢ σὺνθεσις | textus: nulla n-
 tunc apta esset ratio conclusionis,
 multo minus comparationis; par-
 tim etiam veritati Theologicæ,
 quæ omnem nostram munditiem
 ex bonorum operum merito quæ-
 sitam damnat. Nam quemadmo-
 dum ex puritate partis exterioris
 poculorum, ad munditiem eo-
 rum, quæ in sunt, non valet ar-
 gumentatio; ita nec ex bonitate
 externa actionis, ad moralitatem
 veram, seu bonitatem internam,
 licet tuto concludere.

§. IV.

Nonnulli parciores fuere priori-
 bus: non quod nihil, sed
 quod nihil certi dandum, statue-
 rint. Existimarunt enim, τὰ ἐ-
 νόσια

νόυτος ejusdem tere esse sensus at-
 que ἐκ τῶν παρόντων, h. e. ex *presen-*
ti copia, item *pro renata*, scilicet
quantum cuiq; placeat, & *secundum*
ea, quæ suppetunt, aut quæ adsunt,
 pro liberalitate & libertate. Quam
 sententiam quis non videt ineptio-
 rem esse priore? quapropter il-
 lam non operosa egere confuta-
 tione patet. Multo enim minus
 concedi potest τῷ ἰσχύει hunc ad-
 mittere sensum, quum desideretur
 usus. Sed & hic idem conclu-
 sionis vitium committitur; nam
 neque facultas dandi, neque
 facilitas sola dantis eleemosynam,
 actionē statim reddit bonam, dan-
 temque purum præstat, nisi prin-
 cipium internum movens, for-
 ma actionis finisque recte se habe-
 ant. Alioquin verum quidem est,
 obligationem non ultra faculta-
 tem extendi, sed ἐκ τῶν ὑπαρχόν-
 των σοι πόσει ἐλεημοσύνην, Tob. IV.

79. & stipem hilari vultu erogandam esse, 2 Cor. IX. 8. sed hæc sola rem non conficiunt.

§. V.

Sunt autem, qui omnem munditiam adscribere videantur eleemosynis, quæ ex superfluis opibus desumuntur. Interpretati enim sunt τὰ ἐνόητα de eo, quod *superest* aut redundat: scilicet id quod necessariæ sustentationi superest, date in eleemosynam. Et ne hoc nimis absonum videatur, adjecta est hæc ratio, ut una cum superfluis divitiis, quæ resident & dominantur in cordibus, etiam ponatur avari cordis affectus. Verum omnium minime illa superflui notio vocabulo τὰ ἐνόητα affingi potest. Deinde præterquam quod longe nimis petita est illa ratio de ponendo affectu avaro ut redundante, nulla etiam foret vis priorum verborum

rum

rum, quæ de internis & externis, utra sint potiora, disquirunt, ad inferendam conclusionem de superfluo. Obstat denique & hoc, quod impium esset dictu & cogitatu de Deo sanctissimo, ipsi gratas fore reliquias nostræ impurissimæ facis.

§. VI.

Quid a nobis de vexato hoc loco videatur, tandem paucis aperiendum est. Reperiuntur, quanquam pauciores, qui τὰ ἐνὸς τῆς heic reddiderint ea quæ intus sunt, seu interiora. Quam sententiam neque nos possumus non amplecti, quam luculentis ea rationibus confirmatur. Expedi illas strictim enarrare, siquidem ex hoc vocabulo omnis tere dictionis obscuritas & sensus varietas hic orta videtur. Primum igitur origo Grammatica vim vocis ἐνὸς τῆς perspicue ostendit: namque

que citra controversiam existit
 a verbo ἐνομιε, cujus prima ac na-
 tiva notio est *insimul*: ea ergo in
 omnibus ejus formis conjugatis
 ante omnia quærenda est & te-
 nenda. Deinceps usus scriptorum
 Græcorum ipsi huic formæ πὶ
 ἐνόμιε hunc significatum satis su-
 perque vindicat. Exempli ergo cl.
 Raphaelius ex Xenophonte, aucto-
 re tersissimo & ἀττικῶτάτω, aliquot
 loca in hunc sensum producit:
 qualia sunt Hist. Græc. lib. 2. p.
 360. Λύσανδρος δὲ πῶς ἀρχαίοις πλι-
 λῆις παραδὸς τῆς πόλις, καὶ τὰ ἐνόμιε
 πάντα. *Lysander civibus pristinis op-
 pidum & universas in eo res tradidit.*
 Et lib. 4 p. 411. Ὀνόμη τὰ ἐπὶ τῆς
 μένον τείχεσσι αἰρεῖ, καὶ τὰ ἐνόμιε ἔλαβε.
*OEnoam castellum prioris cinctum,
 cum omnibus, que erant in eo, cepit.*
 Et de Agesil. p. 523. τὰ τῶν ἄλλων
 τὰ ἐνόμιε λαμβάνει, καὶ τὰ τείχη ἀνα-
 γειτείχιστο. *Non solum ea, que intus*
erant,

erant, cupit, sed etiam mœnia, quibus cinctus fuerat. Apparet in his omnibus interiora, seu ea quæ intus continentur, ἡὰ ἐνὸς λέξις dici, & a locis mœnibusque ipsis distingui. Hanc sententiam Cl. Schwartzius, adductis Aristotelis & Hippocratis locis, ulterius stabilit. Tutius itaque & hic proprietati vocis & auctorum usui inhæremus. Denique accedit, quod ipse orationis contextus hunc sensum manifeste requirit. Superius enim v. 39. Christus stultum Pharisæorum institutum redarguit, qui τὸ ἔξωθεν exteriora sollicitè purgarent, τὸ ἔσωθεν interiora passi coinquinata manere. Seqvente v. 40. eatenus hoc corrigit, ut saltim in æquali utraque pretio habenda scire deberent, nisi aperte forent stolidi. Inde tandem hoc statim v. 41. pro interioribus potius pronunciat, quorum

rum ratione puritatem omnem æstimandam docet. Non ergo ulla alia significatio huic loco est aptior.

§. VII.

Restat demum, ut de relatione hujus vocis dispiciamus, siue quodnam in textu subjectum respiciat, hominesne ipsos, an poculum patinamque ex v. 39. Hoc maluerunt statuere, quotquot fere videre contigit eorum, qui hanc notionem de interioribus defendunt. Ita Raphelius, *Assentior iis*, inquit, *qui τὸ ἐνὸντα interpretantur ea, quæ in poculis & patinis sunt, hoc est, potum cibumque, τὸ ἐν τῷ τῷ ποτηρίῳ καὶ τῆς παραψιδος* ut est apud Matthæum XXIII, 26. Verum quum sic operi humano externo nobilior effectus, quam ei competit, adscribatur, adeoque hæc sententia eodem omnino, atque priores

res istæ, incommodo prematur, varia isthoc ratione amoliri laborarunt. Ita nonnulli verbis Chemnitii rem emollire conantur, *elemosynam esse medium, per quod externus rerum hujus seculi usus nobis purificetur, & quasi licitus reddatur, sicut etiam per precationem & gratiarum actionem, 1. Tim. IV. 4.* Ast dissimillima esse hæc exempla, quilibet videt. Paulus enim fidelibus scribens, istas virtutes de tanto effectu commendat, quatenus fide proficiuntur, Hic autem sermo fit ad Pharisæos, homines profanos, quorum beneficentiæ moralitas non inde est æstimanda, quod extrinsecus tantum conveniat cum lege, aut prodesse possit accipienti: nam vel ex ipsius Christi effato Matth. VI. 1. &c. liquet, stipi ab iis datæ nullam inesse bonitatem, nedum munditiem ista produci posse.

te. Unde quoniam necesse est, fide animum esse purgatum, priusquam quidquam alicujus spiritualiter mundum censeriqueat, quum mundis demum omnia sint munda, infidelibus vero nihil, Tit. I. 15. alii hanc sententiam ita supplere aggrediuntur: *interiora prius, seu animum, ab avaritia & rapina purgate, & deinde ab iis, quae in poculo seu possessione vestra sunt, benefici estote: sic omnia erunt munda.* Verum sic ne minimum quidem in textu Lucae reperitur monitum de purgando animo, si *τὰ ἐσώτα* de cibo vasis contento, seu opibus, accipias.

§. VIII.

Non itaque alia nobis expeditior videtur via, quam ut vexatam hanc vocem *τὰ ἐσώτα* ad animum hominum referendam statuamus. Scilicet quum exter-

nas eorum purgationes rejecisset Christus, & simul innuisset, veram purificationem fieri & posse & debere: necesse est, ut aliquo indicio etiam ostēderit principiū internum, unde tam nobilis effectus arcessendus: erogatio enim contentorum in vasis, actio est æque externa ut lotio vasorum. Atqui vocabulum τὰ ἐνόηται solum huic indicio in textu inseruire potest. Hinc observata tantum ellipsi præpositionis καὶ hunc locum planissime ita explicari putamus: πλὴν *verum*, vel *immo*, corrigendi particula, καὶ ἵνα ἐνόηται δόξα ἐλεημοσύνην, *secundum interiora date eleemosynam* i. e. *ex animo* in regeneratione purgato, ex sensu internæ obligationis & caritatis, ex amore & reverentia virtutis, & ex genuina intentione: *Ecce, omnia vobis sunt pura*. Ellipsi autem illa nihil apud Græcos fre-

frequentius, etiam sūlo sacro, ut
πάντα πάντα ἀρέσκω, 1. Cor. X. 33.
ταῦτα νευερῶμεν, Ebr. XI. 12. præ-
 ter multa alia, in quibus *ὁ καλά*
 subaudiendum patet. Attamen
 difficultatem hic objiciunt ex lo-
 co parallelo Matth. XXIII. 25.
 26. ubi *ὁ ἐντός τῆς πορνείας*, expo-
 sitio hujus phrasios esse videtur.
 Verum contendat curatius, cui
 volupe est, hæc loca, & diver-
 sitatem deprehendet. Matthæus
 enim versibus allegatis continua
 serie de vasorum affectione argu-
 mentatur, & demum v. 28. *ἀπὸ*
τῆς κοίτης ad Pharisæorum interio-
 ra immunditiei plena applicatio-
 nem facit. Lucas autem statim
 v. 39. subsumit de Pharisæis: *τὸ*
δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γίμει ἀεπτύγης καὶ πο-
ρνείας. Non ergo sequentia de va-
 sis solis, sed de animis potius sunt
 intelligenda. Præterea *τὸ ἐντός* a-
 pud Matthæum est purgandum:

hic γὰρ ἐνὸυρτε eleemofyna danda,
 quæ in se non est purificatio. illic
 effectus, nempe mundities re-
 stringitur ad vasa: hic ad omnia
 extenditur. Ergo Christus hic
 docet interiori per pœnitentiam
 purgationi studendum esse: quod
 si fiat, tum non displicituram Deo
 externam munditiem.

De cetero, sit soli summo gloria
 in excelsis Triuni.

Monfieur, & cher Coufin,

JE ne puis laiffer paffer cette occa-
sion, de vous feliciter sur vôtre
docte, & erudite, Differtation, pour
obtenir le titre de Maitre es Arts,
qui est la juste recompence dûe à vos
études assidûes, & à vos penibles
travaux; je vous felicite, de rechef,
d'etre parvenu au but, que vous vous
êtes, il y a long tems, proposé, &
d'avoir vaincu toutes les difficultés,
& les amertumes, qu'ont à essuier
ceux qui ont été, long tems, comme
vous, privés, de leurs chers Parens.
Allez donc, avec joie, recevoir, la
Couronne de lauriers, qu'Apollon vous
destine. Que l'Eternel vous comble, de
plus en plus, de sa grace, favorise
vos pieux desseins, vous fasse prospé-
rer, en cette vie, & vous prenne à sa
droite, en l'autre; Ce sont les voeux,
& les souhaits, que je fais au Ciel,
pour

pour vous : Et suis avec beau coup d'
estime,

Monsieur, & cher Cousin,

Votre très humble
serviteur,

Charles Norgreën.
Fils de Jean.

